Lenka
Farkačová

GRADA

PRÁCE A PENÍZE

Jak práce a peníze ovlivňují naše jednání

GRADA®

Lenka
Farkačová

GRADA

PRÁCE A PENÍZE

Jak práce a peníze ovlivňují naše jednání

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude ***trestně stíháno****.*
Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou ***bez souhlasu nositele práv zakázány****.*

Ing. Lenka Farkačová, Ph.D.

Práce a peníze
Jak práce a peníze ovlivňují naše jednání

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 10 043. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi
Grafická úprava a sazba Jan Šístek
Návrh a zpracování obálky Lucie Skořepová
Počet stran 176
První české vydání, Praha 2025
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

Czech Edition © Grada Publishing, a.s., 2025
Cover photo © phloxii / AdobeStock.com, 2025

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-7961-9 (ePub)
ISBN 978-80-271-7960-2 (pdf)
ISBN 978-80-271-5568-2 (print)

Obsah

O autorce **7**

Předslov **11**

Upozornění **13**

1. Práce **15**

1.1 Co je a co není práce? Jak uniknout z pasti stereotypu „najdi si pořádnou práci“ 16
1.2 Opakem práce je… nepráce? Zahálka nebo krysí závod 21. století 29
1.3 Bizarní zaměstnání, ve kterých se (ne)najdeme 40
1.4 Práce a zaměstnání, které nás nejvíce ničí 52

2. O práci a penězích **61**

2.1 Kolik peněz za práci je tak akorát? 62
2.2 Hodnota práce v penězích, kterou (ne)umíme určit 76
2.3 Nepodmíněný příjem a jeho podmínky 83
2.4 Spokojenost se mzdou (platem) jako reálně nedosažitelný sen 89

3. Síla peněz 103

3.1 Co je špatně s penězi 104
3.2 Úspěšnost úplatku, daru či „pozornosti“ závisí na formě 116
3.3 Jak samotné peníze ovlivňují, kolik utratíme 126
3.4 Bolest z placení a obava o správné rozhodnutí 135
3.5 Změřte si vlastní lásku k penězům 141

Doslov 153

Pojmy, které se do textu už nevešly, ale stojí za přečtení 157

Seznam zdrojů 161

Rejstřík 169

O autorce

Lenka Farkačová publikovala i pod rodným příjmením Říhová. V roce 2018 získala doktorský titul z hospodářské politiky, specializace finance… počkat… zní vám to povědomě? Pak mám tu čest, že tuto knihu drží v ruce někdo, kdo pravděpodobně četl i mé předchozí knihy *Neučebnice ekonomie* a *Neekonomické otázky*, a toho si moc vážím.

Možná je proto na čase prozradit o sobě trochu víc.

Jsem **ekonom s klíčovým zájmem o trh práce a fiskální politiku**. Navzdory tomu, že tuto roli už zastávám delší dobu, nejedná se o mou vysněnou práci. Skutečně, jako tříletá jsem rozhodně měla jiné ambice než zabývat se odměňováním, mikro- a makroekonomickými dopady rozhodnutí vlády na běžné domácnosti i HDP apod. K ekonomii jsem došla postupně a rozhodně to nebyla láska na první pohled. Naopak láska na první pohled byla věda obecně a touha po vědění a poznání. Právě z toho se ekonomie postupně vyrýsovala jako ideální obor.

Kdybych měla – jako správný prodejce – ekonomii „prodat“ skrze svůj vlastní niterný pohled, pak bych řekla asi toto:

- **Ekonomie mi pomáhá chápat svět.** A to se týká nejen jednání politiků, ale i chování nadřízených, kamarádů nebo rodinných přísluš-

níků. Ekonomie balancuje, ale také využívá poznatky dalších vědních oborů a je tím pádem skvělým průsečíkem, prostorem, kde je multidisciplinarita nutná.

- **Ekonomie mi poskytuje prostor pro umění a kreativitu.** Ano, umění se často chápe jako výtvarné, hudební či herecké výkony. Ostatně sama jsem vystudovala střední uměleckou školu, obor scénografie, a mnoho lidí se mě ptá, jak jsem od umění mohla odejít k něčemu tak pragmatickému, jako je ekonomie (tedy k číslům a grafům). Jenže já jsem od umění neodešla. To, co je umění, krásně vystihuje anglické slovo „art", jež rozhodně není limitováno jen na zpěv, kresbu, malbu… Umění může být skryto i v práci bankéře, ekonoma nebo statistika. Umění je za mě nástroj, jak vyvolat emoce, a tím vyprovokovat mozek k zamyšlení i akci – a přesně to ekonomie dělá.
- **Ekonomie mi někdy brání v… čem vlastně?** Jako správný „prodejce ekonomie" totiž musím zmínit i nějaké negativum, které ovšem svou váhou nepřeválcuje výše uvedené. Když jste ekonom, tak se s vámi někteří lidé nebudou chtít bavit, protože se bojí, že toho víte víc, i když to možná vůbec není pravda. Jeden příklad za všechny. Jako každý smrtelník řeším i osobní finance a jako zodpovědný smrtelník jednou za čas dělám revizi finančních produktů, kterým jsem se z nějakého důvodu v minulosti rozhodla věřit. Shodou okolností jsem to dělala zrovna v době, kdy jsem začala psát tuto knihu. V pobočce nejmenované tuzemské komerční banky jsem si s finančním poradcem domluvila setkání na téma zhodnocení úspor. Chtěla jsem se něco dozvědět o nových produktech. První schůzka byla domluvena, nakonec jsem ale byla nucena setkání o pár dní odložit. Čekala jsem, že finanční poradce bude naštvaný, překvapivě byl rád. Dokonce si nechal znovu zopakovat, co po něm na schůzce budu chtít, prý se alespoň lépe připraví (už to mě mělo varovat). Nový termín schůzky, sezení s výhledem na turistickou tepnu procházející centrem Prahy. Naproti mně velice ochotný poradce, který mi vypráví o všem možném (jen ne o finančních produktech). Mé intervence dostat se k věci vedly jen k dalším historkám. Nechala jsem tedy průběh schůzky na něm a rezignovaně poslouchala, ač jsem doufala, že se dostaneme k tématu. Nedostali jsme se nikam. Po hodině a půl se podíval na hodinky. Prohlásil, že už půl hodiny přetahujeme a že navzdory tomu, že v oblasti investic a spoření zkoušky má, se mnou se na toto téma

necítí. Raději by mě jako klienta přenechal kolegovi XY. Upřímost oceňují, ale kdyby přišla na začátku setkání, ocenila bych ji ještě víc. Co se stalo? Vlastně jen jediné. Úlek z toho, že před ním sedí a naslouchá ekonom. Jasně, protože ekonom toho ví určitě víc. Někdy jsou prostě profily klientů v klientské databázi spíše k neprospěchu. Co naplat, jsem sice ekonom, ale nikoliv expert na finance se znalostí aktuálních produktů konkrétní banky. **Tak až příště uvidíte ekonoma, mluvte s ním – i ekonom je jenom člověk.**

Předslov

Co si představit pod slovem „předslov"? Nelekejte se, je to jen pár slov před čtením o práci, penězích a vším mezi tím. Vítám vás tedy u další mé knihy, která se „lidštinou" snaží popularizovat ekonomii a vše, co k ní náleží. Po *Neučebnici ekonomie* a *Neekonomických otázkách* je tato knížka třetí v pořadí a na rozdíl od těch předcházejících se úzce zaměřuje na dvě vybraná témata:

PRÁCE a **PENÍZE**

Pokud již znáte mé předchozí knihy (a i pokud je neznáte), pak věřím, že vás mile potěší fakt, že tento publikační pokus ve větší míře využívá **poznatky behaviorální ekonomie a psychologii peněz**. Základní ekonomické teorie jsou na některé jevy zkrátka krátké. Mimo to je řada kapitol doplněna i o **výsledky experimentů** – to vše ve snaze více pochopit, **jak se my lidé chováme ve vztahu k práci, penězům a možná tak trochu i sami k sobě**.

Nemohu slíbit, že se vám tato kniha bude líbit. Nemohu ani zaručit, že vás po jejím přečtení všechna zjištění potěší, protože se možná v některém z jednání i poznáte. Co na druhou stranu slíbit mohu, je to, že jsem se celou knihu snažila napsat odlehčenou formou. Na slovu totiž záleží, a to vlastně ze všeho nejvíce. Své by o tom mohli vyprávět lékaři a psychologové, avšak sílu slova známe i my ekonomové.

Jeden příklad za všechny? Tady je:

Představme si situaci, naší kotlině geograficky blízkou: přijde povodeň. Během povodně dochází krátkodobě k nedostatku téměř všeho. Jedno takové nedostat-

kové zboží je balená voda. V nezasažených obchodech jí není mnoho. Doslova zbývá pár lahví. Pokud v takové chvíli prodejce zvýší prodejní cenu balené vody, jak byste jeho chování vyhodnotili?

Pokud vám jeho chování připadá poněkud neférové či společensky nepřijatelné, nejste v tom sami. Mnozí se možná pustí až do filozofických úvah o tom, co je správně a co ne. Vždyť *jsme lidi s dobrým morálním kompasem, zneužít neštěstí k vlastnímu prospěchu, to se nedělá*.

Pojďme se ale na situaci podívat trochu jinak, a to ve formě, jakou používají například studenti ekonomických předmětů:

Při omezené nabídce balené vody dojde k náhlému nárůstu poptávky. Jak se změní cena balené vody?

…

Většina lidí (a nejen těch, kteří vystudovali ekonomii) automaticky řekne: Cena balené vody se logicky zvýší. Jinými slovy, doporučení zní: chovat se ekonomicky, v souladu se zákony nabídky a poptávky. Debata o přijatelnosti či férovosti vymizela ještě dříve, než se objevila.

Takže z jednoho úhlu pohledu je prodejce v postavení nelidského kriváka, který chce profitovat na nedostatku. V druhém scénáři bude naopak prodejce za hlupáka, pokud ceny nezvýší. **Ale jediný rozdíl mezi těmito scénáři jsou slova, jimiž jsou situace představeny.**

Užijte si čtení, stejně jako vybrané oblasti ekonomie!

Lenka

Upozornění

Psát ke knize upozornění je trochu podobná činnost, jako zařadit do návodu k mikrovlnce výstrahu o nevkládání koček a jiných drobných domácích mazlíčků. Či jako uvádět na obalovém materiálu z IKEA výstrahu o nepřetahování igelitových obalů přes hlavu z důvodu hrozby udušení. Ačkoliv se důsledky tohoto chování zdají být jasné, stejně se najdou tací, které něco takového napadne. A nejde vždy o pubescentní část populace. Vždyť existují i beauty specialistky, které vřele doporučují dát si na hlavu igelitový pytlík, jako ochranu proti rozmazání make-upu při oblékání šatstva.

A právě z tohoto důvodu přidávám upozornění i já.

Ekonomie je věda a věda není o hledání pravdy (pravdy nám předkládá náboženství). Věda je od toho, aby vyvracela či potvrzovala hypotézy a předpoklady. Pokud nabudete dojmu, že něco z toho, co v knize čtete, *přece není pravda*, pak se prosím vraťte k těmto větám v upozornění.

Text nemá za cíl demotivovat od práce, **zaměstnání či vykonávání jakékoliv činnosti.** Některé poznatky ve vztahu k práci a penězům možná demotivační jsou, to zcela uznávám. Na druhou stranu, lepší je vědět, na čem jsme, než se nechat vláčet nepoznanou silou.

Do knihy se bohužel nevešlo všechno. Což není příslib, že bude další kniha. Spíše deklarace, že **z kvanta informací a evidence-based poznatků jsem se pro vás snažila vybrat to nejzajímavější**!

1. Práce

První kapitola této knihy je zaměřena na **něco, co prostě je, nebo co se děje**. Tím něčím je PRÁCE. Jakkoliv se může zdát, že již první věty této kapitoly jsou složitější a krkolomnější než díla Martina Mikysky alias Mikýře,[1] nenechte se zmást. **Nad „prací" totiž skutečně visí velký otazník.**

Ačkoliv je čeština v jiných ohledech velice květnatý jazyk, kterým lze 99,99 % věcí, jevů a dějů vystihnout naprosto přesně, v případě práce tomu tak není. Právě „práce" je pojem poměrně omnipotentní. „Všeschopnost" tohoto slova spočívá v tom, co všechno lze jako práci označit. Nejenže pojem „práce" využíváme jako synonymum zaměstnání, my jako práci označujeme i různé další činnosti, od domácích prací, návštěvy rodiny, small talk před začátkem pracovního jednání či popojíždění v koloně při poslechu rádia Impuls. To všechno *je práce* nebo *dá práci*. První podkapitola, nazvaná **Co je a co není práce? Jak uniknout z pasti stereotypu „najdi si pořádnou práci"**, je tu právě s cílem udělat v této oblasti jasno. Pomyslnou třešničkou na dortu pak bude kalkulace ceny práce v domácnosti, což je práce nám všem velmi dobře známá.

Pokud po první podkapitole nabudete přesvědčení, že práci rozumíte, pak doporučuji navazující druhou podkapitolu s názvem **Opakem práce je… nepráce? Zahálka nebo krysí závod 21. století**. Ti z vás, kteří jsou

[1] V roce 2024 je to jeden z nejvýznamnějších influencerů v českém rybníčku. Přičemž ještě o rok dříve (tedy v roce 2023) se sice nedostal na Forbes žebříček top 10 youtuberů a streamerů, ale umístil se hned po prvních deseti místech na místě jedenáctém.

odpůrci pokusů na zvířatech, se bát nemusí. V krysím závodu bude pokusným králíkem/krysou přímo člověk. A ne, nepůjde o příslušníky generace X, kteří jsou na trhu práce považováni za největší dříče. Mimochodem ekonomie by nebyla ekonomií, pokud by tato podkapitola neobsahovala i výpočet dopadu krysího závodu na HDP.

Třetí podkapitola půjde tak trochu za hranu… ale možná vlastně ani ne. Je totiž zaměřena na „bizár", a podle toho se i jmenuje: **Bizarní zaměstnání, ve kterých se (ne)najdeme**. Zahrnuje práce tak podivné, že se na ně zkrátka musíme podívat. A pokud očekáváte, že tento bizár bude znamenat výčet práce „bizárfluencerů" v tuzemsku i zahraničí, pak vás asi zklamu. Sice se v kapitole podíváme i za hranice naší republiky, ale práci „bizárfluencerů" nadále ponecháme v anonymních oknech vašich internetových prohlížečů.

K uvedení čtvrté podkapitoly si vypůjčím název knihy, lexikonu lidové tvořivosti z dob socialismu s názvem *Po práci legraci*. Po přečtení prvních tří podkapitol totiž bude potřeba kapka optimismu a překvapivě ve čtvrté podkapitole s názvem **Práce a zaměstnání, které nás nejvíce ničí**, zjistíte, že na tom možná nejste až tak špatně. Možná.

1.1 Co je a co není práce? Jak uniknout z pasti stereotypu „najdi si pořádnou práci"

Je až ironií, že k psaní této kapitoly jsem se dostala právě v pondělí ráno, kdy právě **pondělí je pro řadu z nás symbolem začátku „práce"**. V tomto ohledu mnoho lidí při začátku pracovního týdne chápe práci jako synonymum zaměstnání či jakékoliv činnosti, která přináší určitou (ideálně i peněžní) hodnotu.

Ve své podstatě je toto chápání práce v souladu s tím, jak práci chápe teoretická ekonomie.

Práce úhlem pohledu teoretické ekonomie:

- Práce je… výrobní faktor… který využívají firmy k tomu, aby mohly vyrábět produkty či poskytovat služby.

- Práce je… „nehmotné zboží“ nabízené lidmi… kteří jsou ochotni a alespoň trochu schopni pracovat.
- Práce je… něco, za co jedinec dostane příjem, skrze nějž si může užívat spotřeby/konzumního života.

A když už jsme u té práce, je možná dobré představit i vymezení práce úhlem pohledu zákoníku práce, který řeší právní vztahy mezi zaměstnavateli a zaměstnanci při výkonu závislé práce (nebo v souvislosti s tímto výkonem). Jinými slovy, podíváme se na vymezení práce skrze základní právní předpis na úseku pracovního práva, který drží ochrannou ruku nad právem zaměstnanců na pauzy, kvalitu pracovního prostředí apod.

Práce úhlem pohledu zákoníku práce:

- Práce… v zákoníku práce není nijak definovaná.

Výsledek prostudování zákoníku práce? Přesnou definici pojmu práce jako takové v textu zákona vůbec nenajdeme. **Což je trochu paradox obzvláště s přihlédnutím k faktu, že slovo „práce“ je obsaženo již v samotném názvu zákona.** Přeneseně vzato práce je v kontextu zákoníku práce chápána jako činnost vykonávaná zaměstnancem na základě pracovní smlouvy nebo jiné smlouvy podle zákoníku práce, za kterou náleží mzda/plat nebo jiná odměna.

Z úhlu pohledu ekonoma tak dochází k poměrně potěšující situaci, kdy zákoník práce nerozporuje ekonomickou teorii a ani ekonomická teorie na první pohled nemá nic proti zákoníku práce.

Jenže zůstat u tohoto konstatování je tak trochu málo. Vždyť přece, jak je uvedeno v úvodu do této kapitoly, za práci považujeme nejen to, co děláme v zaměstnání, ale i to, co děláme doma – například v podobě domácích prací. Dokonce někdy slovo „práce“ spojujeme s našimi koníčky či zájmy.

K pochopení toho, co je práce, nám tedy může pomoci sestra ekonomie, což je sociologie. Sociologické vymezení práce nalezneme například v odborném recenzovaném článku s příhodným názvem „*Can work make you mentally ill? A systematic meta-review of work-related risk factors for common*

mental health problems" (ve volném překladu „Může práce způsobit duševní poruchu? Systematický meta-přehled rizikových faktorů souvisejících s prací pro běžné duševní problémy"[2] [1].

Právě v tomto článku autorský kolektiv z Austrálie využívá spíše sociologické vymezení práce, pocházející od autorů jako Brugger, Dorsch, Hall apod., a dospějí k tomu, že pojem práce rámují následovně.

> Práce je účelná produkce předmětů a služeb, které mají pro ostatní členy společnosti hodnotu, jako pravidelné zajišťování statků a situací, činnost sloužící k uspokojování potřeb a obživě či **činnost, která je jedincem jako práce pojímána**.

Pokud se na vymezení podíváte blíže, je zcela geniální. Nejenže obsahuje chápání pojmu práce z hlediska teoretické ekonomie, ale zahrnuje i chápání práce jako zaměstnání. A to nejdůležitější na závěr… **práci chápe i jako cokoliv jiného, o čem si my lidé řekneme, že práce je**, respektive **o čem si alespoň jeden člověk řekne, že práce je**.

A že jsme v disciplíně označování jevů jako práce vskutku přeborníci, ilustruje třeba následující:

- *Ženy „snažilky" na webových serverech emimino nebo Modrý koník[3] by se jistě shodly, že největší práce je otěhotnět.*
- *Rodiče pubertálních potomků by naopak přísahali, že největší práce je vychovat psychicky stabilního jedince a zároveň si uchovat vlastní*

---

[2] Mimochodem, pokud by vás zajímalo, k jakým poznatkům autorský kolektiv dospěl, mám odpověď i na tuto otázku. Ve volném překladu autoři uvádějí: „… určité druhy práce mohou zvyšovat riziko běžných duševních poruch, ale přesná povaha tohoto vztahu je sporná." Lišácky řečeno, že? Dále pak zdůrazňují, že metodologická omezení nadále brání jednoznačnějším tvrzením o příčinné souvislosti mezi prací a duševními poruchami.

[3] Pokud tyto webové stránky neznáte, pak máte vlastně šťastný život. Jedná se o nekonečnou studnici znalostí, rad a doporučení (laických), a to nejen v oblasti týkající se fertility, ale také v oblasti výchovy, koupě bytu či depilace citlivých zákoutí lidského těla.